

МИТНІ ПЛАТЕЖІ ЯК ДЖЕРЕЛО ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Сочка Катерина Андріївна

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів і банківської справи
Державного вищого навчального закладу
«Ужгородський національний університет»*

Важливим джерелом формування фінансових ресурсів усіх держав є податки та інші обов'язкові платежі. Перелік та особливості адміністрування таких внесків фізичних та юридичних осіб до державних фондів суттєво відрізняється у різних країнах і залежать від історично сформованих традицій стягнення певних видів платежів, природно-ресурсного потенціалу, структури економіки та споживання, пріоритетних завдань влади на конкретному етапі розвитку країни. У багатьох країнах за допомогою податків влада ефективно реалізовує різні свої функції, зокрема і регулювання економічних та суспільних процесів (через систему податкових пільг окремим галузям економіки або верствам населення, відтермінування або списання податкових зобов'язань, диференціацію податкових ставок для різних видів економічної діяльності, застосування прогресивної або регресивної шкали оподаткування доходів різних суб'єктів тощо).

В Україні останні роки акцент у податковому регулюванні було зроблено, головним чином, на максимальній реалізації фіскального потенціалу податків, а не використанні їх регулюючих та стимулюючих властивостей для підтримки розвитку стратегічно важливих для держави сфер економічної діяльності або покращення системи вирівнювання доходів різних верств суспільства.

При виробленні ефективної та збалансованої податкової політики принципово важливим є визначення пріоритетів оподаткування – акцент на оподаткуванні доходів (прибутків) фізичних чи юридичних осіб, різних видів власності та майна, оподаткування споживання за рахунок непрямих податків (в т.ч. визначених груп товарів або послуг), ресурсні платежі тощо.

Бюджетно-податкова політика України робить акцент на активному використанні для наповнення бюджетних фондів непрямих податків або податків на споживання, які мають як позитивні, так і негативні ознаки. З фіскальної точки зору, непрямі податки для органів влади є досить привабливим методом залучення коштів до бюджету, оскільки для реального платника (кінцевого споживача товарів або послуг) вони

часто є непомітними, ці податки забезпечують ритмічні, прогнозовані та просторово рівномірні надходження бюджетних доходів. Однак, непрямі податки мають регресивний характер, практично не залежать від рівня доходів кінцевого споживача, що посилює соціальну нерівномірність для малозабезпечених громадян. Варто наголосити, що високий рівень непрямих податків сприяє підвищенню споживчої інфляції (особливо при додатковому оподаткуванні товарів або послуг, які широко використовуються при виготовленні інших продуктів, наприклад, пальне або електроенергія).

Традиційно одним з важливих джерел дохідної бази бюджету України є оподаткування зовнішньоекономічних операцій. Починаючи з середини 1990-х років в Україні, з метою покращення формування дохідної бази та зменшення дефіциту державного бюджету, додаткового при ввезенні товарів у митному режимі імпорту було передбачено сплату непрямих податків (акцизний податок та ПДВ з імпортних операцій).

Митні платежі – податки, які відповідно до чинного законодавства повинні бути сплачені при переміщенні товару через митний кордон країни і є обов'язковою умовою такого переміщення. Контроль за справлянням митних платежів зазвичай покладено на митні органи. Митний кодексом України [1, ст. 2] до митних платежів віднесено мито, акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції) та ПДВ із ввезених на митну територію України товарів (продукції). Тобто, усі митні платежі відносяться до непрямих податків.

Варто наголосити, що у зв'язку з військовими діями, у 2022 році структура доходів державного бюджету України суттєво змінилася (табл. 1).

Таблиця 1

**Динаміка складу та структури митних платежів у доходах
Державного бюджету України, 2015, 2020 – 2022 р.р., млрд. грн.**

Показники доходів державного бюджету	2015		2020		2021		2022	
	Млрд. грн.	%	Млрд. грн.	%	Млрд. грн.	%	Млрд. грн.	%
Усього доходів, в т.ч.	534,7	100	1076,0	100	1296,9	100	1787,4	100
Акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів	24,3	4,5	57,8	5,4	79,6	6,1	41,7	2,3
ПДВ з імпортних товарів	138,8	25,9	274,1	25,5	380,7	29,4	253,1	14,2
Мито	40,3	7,5	30,5	2,8	38,2	2,9	26,2	1,5
<i>Разом митних платежів</i>	<i>203,4</i>	<i>37,9</i>	<i>362,4</i>	<i>33,7</i>	<i>498,5</i>	<i>38,4</i>	<i>321,0</i>	<i>18,0</i>

Джерело: сформовано автором за [2]

Вивчення даних табл. 1 засвідчує, що, незважаючи на стрімке зростання доходів бюджету (на 38%) у 2022 році порівняно з попереднім 2021 р., лівова частка доходів була сформована за рахунок коштів від закордонних країн та міжнародних організацій (26,9% доходів державного бюджету). Відповідно, значення доходів акумульованих у національній економіці скоротилося, а частка митних платежів зменшилася до 18% доходів державного бюджету (у 2021 році вона становила 38,4%). При аналізі абсолютних значень фінансових показників варто також пам'ятати про те, що за даними НБУ [3] у 2022 році індекс споживчих цін (р/р) склав 20,2%, що безпосередньо впливає на рівень реального зростання дохідної бази бюджету.

Тому статистичні дані за 2022 рік у даній публікації мають ілюстративний характер, а досліджуватися будуть звітні дані за період 2015–2021 років, які відображають реальні тенденції формування фінансових ресурсів державного бюджету, в т.ч. і за рахунок митних платежів.

Дані табл. 1 за 2015–2021 роки засвідчують про достатньо вагому роль митних платежів (в межах 33,7 – 38,4%) у формуванні фінансових ресурсів державного бюджету України. Звертає на себе увагу поступове скорочення абсолютних обсягів (від 40,3 млрд. грн. у 2015 році до 38,2 млрд. грн. у 2021 році) та частки (від 7,5% до 2,9% доходів державного бюджету України) мита. Це пов'язано з ратифікацією Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, якою передбачено скорочення переліку товарів, які оподатковуються митом та зменшенням їх середніх ставок.

Прямо протилежною є ситуацію з надходженням акцизного податку з ввезених в Україну підакцизних товарів – абсолютна сума податку за аналізований період збільшилася у 3,3 рази, а частка у доходах державного бюджету підвищилася з 4,5% до 6,1%. За цей період спостерігалось неодноразове підвищення ставок акцизного податку практично по усіх групах підакцизних товарів (паливо-мастильні матеріали, алкогольні напої, тютюнові вироби тощо). Незважаючи на помірковане фіскальне значення акцизного податку, він є досить важливим інструментом, за допомогою якого держава може обмежувати споживання певних шкідливих груп товарів (алкогольні напої, тютюнові вироби), що у цілому є виправданим з точки зору позитивного впливу на здоров'я та безпеку громадян.

Активне використання владою оподаткування експортно-імпортних операцій дає можливість досягнути певних завдань – регулювання структури експорту-імпорту товарів, здійснення протекціоністських заходів, захист вітчизняних товаровиробників та формування їх додаткового доходу, практичне втілення фіскальної функції митних платежів.

З огляду на необхідність вироблення податкової політики, яка б забезпечила ефективні інструменти для післявоєнного відновлення переважно за рахунок власних (залучених), а не тільки кредитних ресурсів, перед владою стоїть важливе завдання сформувавши і гарантувати дотримання таких інвестиційних та податкових умов, які б дали стимули внутрішнім інвесторам, національному бізнесу та громадянам вкладати ресурси у відновлення економіки.

В Україні ще у до військовий період сформувалася стійка тенденція досить високого рівня оподаткування зовнішньоекономічних операцій (зокрема імпортих) для наповнення дохідної бази державного бюджету. Однак, в сьогодишніх умовах спаду економіки, зменшення реальних доходів громадян, підвищення рівня безробіття вважаємо, що зменшення ставок митних платежів (зокрема, акцизного податку та ПДВ по окремих імпортих операціях) може зберегти доступний рівень цін на важливі групи товарів як для реального сектору економіки (паливо-мастильні матеріали), так і для громадян (товари споживання).

Список використаних джерел:

1. Митний кодекс України (№ 4495-VI від 13.03.2012). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>.
2. Міністерство фінансів України. Доходи держбюджету України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/2022>.
3. Національний банк України. Макроекономічні показники. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/macro-indicators>.